

16. Черінь Г. Листи до Лицаря. 1946 – 1949 / Г. Черінь. – Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2012. – 103 с. ; Cherin H. Lysty do Lytsaria. 1946 – 1949 / H. Cherin. – Kyiv : Vydavnychiy dim «Kyievo-Mohylianska akademiia», 2012. – 103 s.

Стаття надійшла до редакції 04.04.2016 р.

O. Podobied

THE ECONOMIC CRISIS AND THE LIVES OF UKRAINIAN DISPLACED PERSONS IN POSTWAR WEST GERMANY

In this article signs of the economic crisis that engulfed Germany in 1945 – 1948 are clarified. Among them – rationing, black market, speculation, barter, fraud and illicit trade.

After World War II, Germany has captured inflation, which led to the devaluation of the Reichsmark. The level and quality of life are rapidly decreased.

The rationing the distribution of general consumption was acted in Germany. However, even with the card it was very difficult to feed their families, get the necessities. At this time the black market, flourished speculation and barter had spread. On the black market for American cigarettes, chocolate and coffee could buy food and clothes. The phenomenon of speculation that existed among Ukrainian displaced persons condemned in the press.

In the proposed period fraud are flourished. One common form of fraud in postwar West Germany was manufacturing and redeem the fake ration cards. Fraud with intent to sell substandard products frequently accessed and speculators.

Another crises among the displaced post-war Germany was the illegal trade. Among other things, buying and selling subject documents on education. Documents on education demand because their owners could embrace, for example, in the displaced persons camps leadership positions.

In 1948 in Germany was carried out monetary reform. The reform led German economy from the crisis, has led to the disappearance of the black market. However, most goods that were in the stores were very expensive and not available to displaced persons.

Key words: *Ukrainian displaced persons, West Germany, economic crisis, black market, speculation, barter, illicit trade.*

УДК 341.222[(477):(470+571)]:[(262.54)+((26.04*Керч)]

О.М. Романуха

ДЕЛІМІТАЦІЯ АЗОВСЬКОГО МОРЯ ТА КЕРЧЕНСЬКОЇ ПРОТОКИ

У статті проаналізовані проблеми делімітації сучасного морського кордону України та Російської Федерації в акваторії Азовського моря та Керченської протоки. У ній розкриваються головні аспекти цієї важливої справи, аналізується розвиток переговорного процесу, характеризуються основні двосторонні угоди. Значна увага приділяється виокремленню причин, що заважали швидкому завершенню цієї роботи. У висновках дається оцінка стану справ у делімітації морської ділянки кордону на сьогоднішній момент.

Ключові слова: *Кордон, делімітація, Україна, Російська Федерація, Керченська протока, Азовське море.*

Делімітації морських просторів, територіальних морів, виключних (морських) економічних зон та континентальних шельфів відноситься до найбільш складних питань. Сьогодні у світовій практиці міжнародного права існують дуже суперечливі підходи щодо розмежування морських кордонів. Тому більшість територіальних спорів

залишаються не вирішеними у правовому відношенні протягом тривалого часу. Причина цього – зростання цінності морських шельфів, особливо у плані запасів газу та нафти. Практично третина міжнародних спорів, що знаходяться на розгляді в Міжнародному суді ООН в Гаазі, пов'язані з делімітацією морських просторів.

Вивченню даного питання приділяється значна увага. На сторінках газет, журналів, інтернет-ресурсів розглядаються окремі аспекти делімітації Азовського моря та Керченської протоки. Серед значної кількості публікацій увагу привертає робота А. Висоцького «Ділити все таки потрібно» [1]. У ній ідеться про необхідність найшвидшого оформлення правового статусу морського кордону. Не менш цікавою є стаття О. Пахар «Море навпіл» [8]. Автор робить аналіз переговорного процесу, говорить про труднощі, з якими довелося зіткнутися українським дипломатам, аналізує існуючі варіанти вирішення питання. Однак, згадані публікації торкалися лише окремих аспектів обраної теми, спиралися на незначні хронологічні рамки, часто обходили причини затягування переговорного процесу. Усе це свідчить про необхідність продовження наукових пошуків.

Мета дослідження полягає у вивченні питання делімітації Азовського моря та Керченської протоки між Україною та Російською Федерацією.

У Азово-Чорноморському регіоні проблема визначення лінії державного кордону виникла у дев'яностих роках минулого сторіччя. Перебуваючи у складі колись єдиної держави Україна та Росія не мали водних рубежів. Азовське море вважалося внутрішнім морем СРСР, лінія кордону в Керченській затоці мала умовне позначення, акваторія Чорного моря була встановлена згідно правового режиму СРСР та Конвенції ООН по морському праву 1982 р. Тому проголосивши незалежність Київ і Москва мали розпочати переговорний процес та визначити межі власних територій [5].

Перші спроби вирішити питання делімітації морських кордонів відбулися на початок 90-х років ХХ ст. Відповідальними структурами за проведення перемовин були призначені міністерства закордонних справ обох країн. Однак через необхідність першочергового розв'язання проблем поділу Чорноморського Флоту, вивезення з території України ядерної зброї, налагодження співробітництва в сфері економіки, обговорення участі України в діяльності СНД, вирішення проблеми було відкладене. Як об'єкт окремих дискусій питання розмежування Азовського і Чорного морів, а також Керченської протоки виноситься на українсько-російські переговори у 1996 р. На цей час було створено спеціальну комісію, що 16-17 жовтня 1996 р. в м. Керч провела своє перше засідання. Результатом зустрічі стало узгодження тексту проекту Договору про правовий статус Азовського моря і судноплавства в його акваторії. Під час засідання найбільші дискусії викликало питання користування Керч-Єнікальським каналом.

Майже безрезультатним виявилось і друге засідання спільної українсько-російської комісії. Воно відбулася 21 липня 1997 р. в м. Москві. Під час зустрічі Російською Федерацією було лише обіцяно підготувати власні пропозиції до наступних перемовин [11].

Залагодити перші суперечності вдалося у лютому 1998 р. під час зустрічі президентів Росії й України. На ній ще раз було підтверджено рішення тимчасово вважати Азовське море і Керченську протоку внутрішнім морем двох держав. Причина цього – Керченська протока. З проголошенням незалежності вона підлягала розподілу згідно якого її більша суднохідна частина відходила Україні. Цей факт і став головним каменем спотикання [13].

При цьому, відкидаючи аргументи української сторони Російська Федерація сама часто апелювала до старих позначень на радянських картах. Так під час переговорів Росії і Естонії щодо делімітації Чудського озера сторонами було взято за основу міждержавного кордону старе радянське ділення. Кінцевий варіант держкордону був

закріплений в естонсько-російському договорі про держкордон у 2005 р. Використовувалася стара лінія кордону і в Куршській затоці, води якої були поділені між Російською Федерацією і Литвою [17].

Виходячи з даної ситуації, а також безплідної роботи спільної комісії. Президент України у 1999 р. підписав указ про поділ Азовського моря в односторонньому порядку. Москву просто посталили перед фактом, скерувавши офіційну ноту із координатами розмежування Азова і Керченської протоки. Такі дії були першим показом серйозності намірів України щодо вирішення питання делімітації морських кордонів [8].

Не визнаючи односторонньої делімітації з української сторони, 15 грудня 1999 р. постановою уряду Російської Федерації була утворена переговорна група з питань правового статусу Азовського моря. На зустрічі делегацій країн у квітні 2001 р. в Києві було розглянуто питання про вироблення Декларації або Спільної заяви про правовий статус Азовського моря і Керченської протоки і розмежуванні морських просторів в Чорному морі. Росія і Україна домовилися про збереження «за Азовсько-керченською акваторією тимчасового статусу внутрішніх вод двох держав».

Певні зрушення відбулися 28 січня 2003 р. під час підписання президентами Росії і України «Договору про російсько-український державний кордон». У 5 статті документу зазначалося, що врегулювання питань делімітації суміжних морських просторів має здійснюватись за угодою між сторонами, згідно з міжнародним правом. При цьому ніщо в сьогоднішньому договорі не повинне наносити збитку позиціям Російської Федерації і України по статусу Азовського моря і Керченської протоки, як внутрішніх вод двох держав. Не внесла ясності і зустріч президентів В. Путіна і Л. Кучми 17 вересня 2003 р. Не дивлячись на те, що основним об'єктом обговорення стало питання врегулювання правового статусу Азовського моря і Керченської протоки, ніяких чітких домовленостей досягнути не вдалось [15].

Непохитність позиції української сторони призводить до початку тиску з боку Росії. Кульмінаційним моментом у цьому відношенні став конфлікт навколо острова Тузла. 29 вересня 2003 р. Російська Федерація розпочала будівництво греблі в Керченській протоці у напрямку українського острова Тузла. Ситуацію вдалося врегулювати лише після офіційних розмов президентів країн [10].

Після ряду демонстративних акцій з обох боків, у сфері делімітації морських кордонів настає період затишшя. 5 листопада 2003 р. у Києві проходять переговори заступників міністрів закордонних справ Росії і України В. Калюжного і О. Моцика. Під час зустрічі була досягнута домовленість створити робочі групи для вирішення питань екології і судноплавства в Азовському морі і Керченській протоці. Через місяць, 24 грудня 2003 р. президенти Росії і України в м. Керчь підписали договір про співпрацю у використанні Азовського моря і Керченської протоки, в якій зазначалося, що, Азовське море і Керченська протока історично є внутрішніми водами Російської Федерації і України, але Азовське море розмежується по лінії державного кордону, а врегулювання питань, що відносяться до акваторії Керченської протоки є предметом подальших угод між Україною і Росією. Договір забезпечував «вільний прохід торгових і військових судів двох країн через протоки, входження до Азовського моря іноземних судів ставало можливим тільки з відома обох сторін». Розуміючи, що невирішеність питання може призвести до необміркованих дій, Київ і Москва йдуть на поступки [3].

Однак, перші успіхи виявилися недовготривалими. Вибори 2004 р. привели в Україні до влади нову команду, що проголосивши вектор на Євроінтеграцію розпочала перегляд усіх попередніх домовленостей з Російською Федерацією. Так на 22 раунді російсько-українських переговорів, що відбувся в Києві на початку вересня 2005 р. експерти погодили методичку проведення межі в Азовському морі, проте зійшлися в дебатах стосовно межі в Керченській протоці. Найбільшого напруження перемовини

досягли на зустрічі міждержавних комісій 6 червня 2006 р. На ній українська сторона запропонувала змінити статус Азовського моря з внутрішніх на міжнародні води. Проте, на думку Росії, зміна статусу є питанням не технічним, а політичним, що може ускладнити переговорний процес і навіть завести його у безвихідь [7].

На диво результативною виявилася зустріч українсько-російської комісії 28-29 листопада 2007 р. У ході переговорів дипломати погодили проходження серединної лінії в Азовському морі і підписали відповідний протокол. Причиною таких змін стала катастрофа 11 листопада 2007 р., в результаті якої через шторм в Керченській протоці затонули чотири кораблі, а з російського танкера «Волганефть-139» в море вилилося близько 2 тисяч тонн мазуту. Відразу після цього 17 листопада морські адміністрації України і Росії підписали Тимчасове положення про порядок проходження суден у Керченській протоці. За оцінками експертів, Україна у такий спосіб «поділилася» з Росією Керченською протокою знову.

Не дивлячись на певні успіхи, загальна ситуація в переговорному процесі залишалася напруженою. Під час тридцятого раунду українсько-російських переговорів сторони в черговий раз ні до чого не домовилися. Доволі напружено відбувся 31 раунд переговорів. Він пройшов 9 червня 2009 р. На ньому МЗС України звинуватив Росію у зриві роботи по розмежуванню Керченської протоки, що безплідно йде вже 13 років [9].

Переговорна політика Російської Федерації суттєво змінилась наприкінці 2009 р. [15]. Причиною цього стала нереалізована ідея безвізового режиму України з ЄС. Не маючи підтримки великих Європейських країн Україна не наважилася проводити делімітацію в односторонньому порядку. Шукаючи можливі варіанти виходу з ситуації Київ погоджується надати право російським кораблям безперешкодного користування каналом [7].

Нова ера українсько-російських відносин розпочалася після президентських виборів в Україні у 2010 р. 17 квітня 2010 р. міністр закордонних справ України К. Грищенко і міністр закордонних справ Російської Федерації С. Лавров підписали угоду про демаркацію українсько-російського державного кордону. Угода була підписана за підсумками третього засідання українсько-російської міждержавної комісії в рамках офіційного візиту президента Російської Федерації Д. Медведева до України. Незважаючи на знаковість цієї події, експерти заявляли, що домовленість про демаркацію сухопутного кордону з Росією змусить Україну поступитися в спорі про морський кордон. За словами експерта з питань міжнародної безпеки Г. Яворської, після досягнутої 17 травня домовленості Україна, найімовірніше, відмовиться від вимоги зберегти водний кордон в Азовському морі і Керченській протоці по лінії адміністративного ділення між союзними республіками за часів СРСР. На думку Г. Яворської, питання демаркації сухопутного кордону і делімітації водного кордону дві країни завжди розглядали нерозривно [2].

На кінець 2010 р. переговорний процес почав набувати сталого розвитку. 10 грудня 2010 р. відбулась щорічна зустріч глав МЗС Росії і України – С. Лаврова і К. Грищенко. Серед питань, які обговорювалися важливе місце було відведено делімітації кордонів. Під час зустрічі сторони обговорили графік роботи наступного року, а також відзначили важливість підписання 26 листопада 2010 р. Україною і Росією меморандуму про будівництві моста через Керченську протоку [6].

Стабілізація переговорного процесу сприяла появі і перших прогнозів щодо підписання договору про розмежування морських кордонів. Про це журналістам заявив директор департаменту інформаційної політики Міністерства закордонних справ О. Волошин. Він зазначив, що в 2010 р. переговори про делімітацію кордону значно просунулися, і висловив надію на їхній подальший успіх. «Гадаю, є всі підстави

розраховувати на те, що цей процес буде успішним, і наступного року ми його завершимо», – сказав Волошин [7].

Достовірність прогнозу виявилась частковою. Завершити делімітацію морських кордонів не вдалося, проте у 2011 р. російська сторона вперше чітко висловила своє бачення розмежування морських кордонів з Україною. Кордон пропонувалося провести не по Керч-Єнікальському каналу, як попередньо хотіла Москва: він залишається українським. Але в обмін на це говорилося про розмежування Керченської протоки таким чином, аби частини каналу в районах Азовського і Чорного морів були на російській ділянці акваторії. Далі, російська сторона пропонувала змістити вихід із Керченської протоки в Азовському та Чорному морях у бік України та створити спільну корпорацію з використання Керч-Єнікальського каналу. При цьому російські дипломати обстоювали позицію, що створення спільної корпорації та підписання угоди про делімітацію має відбутися одночасно.

Серед причин такої боротьби за морську акваторію експерти виділяють зростаючі транзитні можливості цих акваторій, особливо з початком обговорення ідеї відродження «Великого шовкового шляху» та створення транспортного коридору «Європа-Азія». Зважаючи на це з 2004 р. в Російській Федерації починає активно обговорюватися ідея будівництва каналу «Євразія», що має з'єднати Каспійське та Азовське моря. Канал має пройти територією російських регіонів Дагестан, Калмикія, Ставропольський край і Ростовська область та стати транзитним маршрутом для перевезення нафти і інших вантажів. Серед причин затягування делімітації морських кордонів необхідно згадати і про поклади газу та нафти на шельфах Азовського і Чорного морів. Найбільше запасів газу та нафти в Чорному морі. За підрахунками експертів їх обсяг сягає 170 млрд. куб. м газу вартістю 44,8 млрд. доларів США та 80 млн. тонн нафти, вартістю 59,2 млрд. доларів США. За об'ємами їх покладів Чорне море називають другим Каспієм [6].

Враховуючи спільність позицій 12 липня 2012 р. у м. Ялта відбулася міждержавна зустріч під керівництвом президентів двох країн. Як акцентувалося засобами масової інформації Україна і Росія завершили переговори щодо розмежування Азово-Керченської акваторії, а відповідний договір мав стати головним документом, який мали підписати за підсумками засідання. П'яте засідання комісії мало стати фінішним у питанні морських кордонів. Проте результати зустрічі стали дещо неочікуваними. Досягнуті домовленості мали більше декларативний характер і не містили ніякої конкретики. У заяві за підсумками зустрічі йшлося, що сторони вважають важливим провести делімітацію кордонів «в дусі дружби, добросусідства і стратегічного партнерства, з урахуванням законних інтересів обох держав. У цьому зв'язку сторони виходять з доцільності після досягнення згоди зі всіх згаданих просторів укласти відповідну двосторонню угоду», – йдеться в повідомленні [14]. Узгодивши основні питання, в подальшому переговорні сторони проводили лише консультативні зустрічі (червень 2012 р.) на яких підтверджували обопільну готовність до завершення переговорів [4].

Несподіваним поворотом у цій справі став 2014 р. політична ротація в Україні, початок бойових дій на Сході, анексія Криму поставили усі попередні домовленості у глухий кут. Визнаючи в численних угодах територіальну цілісність України, Російська Федерація приєднує до себе Крим, що кардинальним чином змінило актуальність обговорюваних раніше питань та відтермінувало вирішення раніше обговорюваних питань на невизначений період.

Отже, делімітація морських кордонів України та Російської Федерації виявилася складним питанням. З самого початку переговорного процесу воно стало предметом окремих дискусій, що відбувалися у трьох напрямках: Керченська протока, Азовське море, спеціальні економічні зони. Його розвиток умовно можна поділити на 4 етапи: 1)

1991-1996 pp.; 2) 1996-2004 pp.; 3) 2004-2010 pp.; 4) 2010-2015 pp. Період 1991-1996 pp. характеризувався внутрішньою розбудовою політичної, економічної, військової систем України і Росії та як наслідок відсутністю переговорного процесу. Другий етап – створення спеціальних робочих груп і комісій. Україна відходить від ідеї «спільних кордонів в рамках СНД» про те в українсько-російських відносинах з'являється фраза «стратегічне партнерство». Розгортання дипломатичного протистояння засвідчило політичний підтекст обговорюваних питань. Третій – посилення розбіжностей України і Російської Федерації щодо вирішення обговорюваних питань. Четвертий – наближення до вирішення питання, різка зміна ситуація, анексія Криму. Причинами такої ситуації стали: транспортні можливості; видобуток вуглеводнів; геополітика; військові інтереси. Саме політизація даного питання, заяви про євроінтеграції України призвели до територіальних втрат України та замороження проблеми делімітації водних кордонів на невизначений час.

Список використаної літератури

1. Высоцкий А. Делить все – таки нужно! / А. Высоцкий // Зеркало недели. – 1998. – 12 сентября. – С. 5; Vysotskiy A. Delit vse – taki nuzhno! / A. Vysotskiy // Zerkalo nedeli. – 1998. – 12 sentyabrya. – S. 5.

2. Делимитация. Отдадим России часть Украины? [Електронний ресурс] // Сайт vlasti.net. – Режим доступу : <http://vlasti.net/news/88935> ; Delimitatsiya. Otdadim Rossii chast Ukrainy? [Yelektronniy resurs] // Sayt vlasti.net. – Rezhim dostupu : <http://vlasti.net/news/88935>.

3. Договір між Україною та Російською Федерацією про співробітництво у використанні Азовського моря і Керченської протоки [Електронний ресурс] // Сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/643_205 ; Dohovir mizh Ukrainoiu ta Rosiiskoiu Federatsiiei pro spivrobotnytstvo u vykorystanni Azovskoho moria i Kerchenskoï protoky [Elektronnyi resurs] // Sait Verkhovnoi Rady Ukrainy. – Rezhym dostupu : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/643_205.

4. Київ і Москва домовилися про параметри кордону в Азовському морі [Електронний ресурс] // Дзеркало тижня. – Режим доступу : http://dt.ua/POLITICS/kiyiv_i_moskva_domovilisya_pro_parametri_kordonu_v_azovskomu_mori.html ; Kyiv i Moskva domovylisia pro parametry kordonu v Azovskomu mori [Elektronnyi resurs] // Dzerkalo tyzhnia. – Rezhym dostupu : http://dt.ua/POLITICS/kiyiv_i_moskva_domovilisya_pro_parametri_kordonu_v_azovskomu_mori.html.

5. Конвенція ООН з морського права [Електронний ресурс] // Сайт ООН. – Режим доступу : http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/lawsea.shtml ; Konventsia OON z morskoho prava [Elektronnyi resurs] // Sait OON. – Rezhym dostupu : http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/lawsea.shtml

6. Кравченко В. Граница: какой ценой? [Електронний ресурс] / В. Кравченко // Дзеркало тижня. – Режим доступу : http://zn.ua/POLITICS/granitsa_kakoy_tsenoy-108365.html ; Kravchenko V. Granitsa: kakoy tsenoy? [Yelektronniy resurs] / V. Kravchenko // Dzerkalo tizhnya. – Rezhim dostupu : http://zn.ua/POLITICS/granitsa_kakoy_tsenoy-108365.html

7. Кравченко В. Українська сторона вважає прийнятними пропозиції Росії щодо азово-керченського кордону [Електронний ресурс] / В. Кравченко // Дзеркало тижня. – Режим доступу : http://dt.ua/POLITICS/ukrayinska_storona_vvazhae_priinyatnimi_propozitsiyi_rosiyi_schodo_azovo-kerchenskogo_kordonu.html ; Kravchenko V. Ukrainaska storona vvazhaie pryiniatnymu propozytsii Rosii shchodo azovo-kerchenskoho kordonu [Elektronnyi resurs] / V. Kravchenko // Dzerkalo tyzhnia. – Rezhym dostupu :

http://dt.ua/POLITICS/ukrayinska_storona_vvazhae_priynyatnimi_propozitsiyi_rosiyi_schodo_azovo-kerchenskogo_kordonu.html

8. Пахар О. Море навпіл / О. Пахар // Політика і Культура. – 2000. – №13. – С. 12 ; Pakhar O. More navpil / O. Pakhar // Polityka i Kultura. – 2000. – №13. – S. 12

9. Переговори по границам Азовского и Черного морей закончились ничем [Электронный ресурс] // Флот 2017. – Режим доступа : <http://flot2017.com/index.php/item/news/7703> ; Peregovory po granitsam Azovskogo i Chernogo morey zakonchilis nichem [Elektronnyy resurs] // Flot 2017. – Rezhim dostupa : <http://flot2017.com/index.php/item/news/7703>

10. Про утворення Тимчасової спеціальної комісії Верховної Ради України щодо забезпечення парламентського контролю за режимом державного кордону України в районі острова Коса Тузла [Електронний ресурс] : Постанова Верховної Ради України від 23 жовт. 2003 р. № 1235-IV // Сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1235-15> ; Pro utvorennia Tymchasovoi spetsialnoi komisii Verkhovnoi Rady Ukrainy shchodo zabezpechennia parlamentskoho kontroliu za rezhymom derzhavnoho kordonu Ukrainy v raioni ostrova Kosa Tuzla [Elektronnyi resurs] : Postanova Verkhovnoi Rady Ukrainy vid 23 zhovt. 2003 r. № 1235-IV // Sait Verkhovnoi Rady Ukrainy. – Rezhym dostupu : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1235-15>

11. Протокол другого засідання делегацій України і Російської Федерації щодо обговорення проектів договорів між Україною і Російською Федерацією про правовий статус Азовського моря і судноплавство в його акваторії, про правовий статус Керченської протоки, м. Москва, 21 лип. 1997 р. [Електронний ресурс] // Закони України : Інформаційно-правовий портал. – Режим доступу : http://www.uazakon.com/documents/date_1y/pg_ibnjoi.htm ; Protokol druhooho zasidannia delehatsii Ukrainy i Rosiiskoi Federatsii shchodo obhovorennia proektiv dohovoriv mizh Ukrainoiu i Rosiiskoiu Federatsiieiu pro pravovyi status Azovskoho moria i sudnoplavstvo v yoho akvatorii, pro pravovyi status Kerchenskoї protoky, m. Moskva, 21 lyp. 1997 r. [Elektronnyi resurs] // Zakony Ukrainy : Informatsiino-pravovyi portal. – Rezhym dostupu : http://www.uazakon.com/documents/date_1y/pg_ibnjoi.htm

12. Протокол засідання делегацій України та Російської Федерації по визначенню правового статусу Азовського моря і Керченської протоки та розмежуванню континентального шельфу і виключної (морської) економічної зони в Чорному морі, м. Керч, 17 жовтня 1996 року [Електронний ресурс] // Сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/643_236 ; Protokol zasidannia delehatsii Ukrainy ta Rosiiskoi Federatsii po vyznachenni pravovoho statusu Azovskoho moria i Kerchenskoї protoky ta rozmezhuvanni kontynentalnoho shelfu i vykliuchnoi (morskoї) ekonomichnoi zony v Chornomu mori, m. Kerch, 17 zhovtnia 1996 roku [Elektronnyi resurs] // Sait Verkhovnoi Rady Ukrainy. – Rezhym dostupu : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/643_236

13. Романуха О. М. Місце кордону в системі сучасних українсько-російських відносин / О. М. Романуха // Історичні і політологічні дослідження. - 2008. – №3-4. – С. 233-240 ; Romanukha O. M. Mistse kordonu v systemi suchasnykh ukrainsko-rosiiskykh vidnosyn / O. M. Romanukha // Istorychni i politolohichni doslidzhennia. - 2008. – №3-4. – S. 233-240

14. Російський варіант делімітації морського кордону позбавить Україну газonosної площі [Електронний ресурс] // Дзеркало тижня. – Режим доступу : http://dt.ua/POLITICS/rosiyskiy_variant_delimitatsiyi_morskogo_kordonu_pozbavit_ukrayinu_gazonosnoyi_ploschi2.html14:46 ; Rosiiskyi variant delimitatsii morskoho kordonu pozbavyt Ukrainu hazonosnoi ploshchi [Elektronnyi resurs] // Dzerkalo tyzhnia. – Rezhym dostupu : http://dt.ua/POLITICS/rosiyskiy_variant_delimitatsiyi_morskogo_kordonu_pozbavit_ukrayinu_gazonosnoyi_ploschi2.html

_gazonosnoyi_ploschi2.html14:46

15. Украина готова поделиться с Россией Керченским проливом ради скорейшей демаркации границы [Электронный ресурс] // Сайт Newsru. – Режим доступа : <http://www.rus.newsru.ua/ukraine/30dec2009/deemmar.html> ; Ukraina gotova podelitsya s Rossiey Kerchenskim prolivom radi skoreyshey demarkatsii granitsy [Yelektronniy resurs] // Sayt Newsru. – Rezhim dostupu : <http://www.rus.newsru.ua/ukraine/30dec2009/deemmar.html>

16. Україна та Росія поділили сухопутний кордон, а морський - не змогли // Сайт Newsru [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://www.newsru.ua/ukraine/17may2010/demarcas.html> ; Ukraina ta Rosiia podilyly sukhoputnyi kordon, a morskyi - ne zmohly // Sait Newsru [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.newsru.ua/ukraine/17may2010/demarcas.html>

17. Эстония удивлена позицией России, требующей пересмотра границы [Электронный ресурс] // Ліга-бізнес інформ. – Режим доступа : http://news.liga.net/news/world/724530-estoniya_udivlena_pozitsiey_rossii_trebuyushchey_peresmotra_granitsy.htm ; Estoniya udivlena pozitsiey Rossii, trebuyushchey peresmotra granitsy [Elektronnyy resurs] // Liga-biznes inform. – Rezhim dostupa : http://news.liga.net/news/world/724530-estoniya_udivlena_pozitsiey_rossii_trebuyushchey_peresmotra_granitsy.htm

Стаття надійшла до редакції 31.03.2016 р.

O. Romanukha

THE DELIMITATION OF THE SEA OF AZOV AND THE KERCH STRAIT

This article deals with the problem of the delimitation of the sea border between Ukraine and Russian Federation in the water area of the Sea of Azov and the Kerch Strait. The author observed different studies about this problem and listed some of its aspects which should be investigated in detail. It is attached special attention to the Ukrainian-Russian negotiations about sea border. The content of the bilateral treaties is also analyzed. There are four periods of the delimitations of the Ukrainian sea border: 1) 1991-1996; 2) 1996-2004; 3) 2004-2010; 4) 2010-2015.

In 1990-1996 there weren't any negotiations because Ukraine and Russia concentrated on the establishment their own political, economical and military systems. During 1996-2004 special working groups and commissions were created to discuss the border problem. Ukraine refused to form "the common borders into the Commonwealth of the Independent States" but supported the idea of "the strategy partnership" with Russia. In 2004-2010 the contradictions about delimitation of the sea border were increased. The period of 2010-2015 were characterized by following events: the measures to reach compromise in 2010-2013 and the annexation of the Crimea by Russia in 2014.

The author analyzed the declarations of the politicians and the international situation which influenced on the negotiations about delimitation of the Ukrainian-Russian sea border. These negotiations were depended from the foreign policy orientation of Ukraine, from the politization of this problem in Russia. Many factors prevented to resolve the delimitation problem such as the great transport opportunities of the Sea of Azov region, massive oil and gas deposits there, geopolitical and military importance of the Kerch Strait. In the conclusions the author analyzed the present state of the delimitation of the Ukrainian sea border.

Key words: border, delimitation, Ukraine, Russian Federation, the Kerch State, Sea of Azov.